

Molens in het Nederlandse cultuurlandschap

2007 is het Jaar van de Molen. Het jaarlijkse Instandhoudings-symposium van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten is dit jaar dan ook gewijd aan molens. Op woensdag 10 oktober gaan in Theater Diligentia in Den Haag enthousiaste deskundigen uitgebreid in op zowel de cultuurhistorische als de functionele kant van molens.

Molens zijn onze nationale monumenten bij uitstek. En typische gemeenschapsmonumenten, net als kerken. De molen en de kerk waren er immers beide ten dienste van een leefgemeenschap en in die hoedanigheid bijna te zien als een openbare gelegenheid. Daarnaast waren beide soorten bouwwerken van zodanige afmetingen dat ze in sterke mate het stads- en dorpsbeeld bepaalden. Het dorp of de stad in de verte kreeg een karakteristiek eigen gezicht door de hoog boven alles uitstekende molens en kerktorens. Molens zijn ook een van de oudste vormen van werktuigbouwkunde, vroege uitingen van industrialisatie en bijzonder milieuvriendelijk.

Eeuwenlang hebben de windmolens een vitale rol gespeeld voor de samenleving. Met windkracht werd het land droog en bewoonbaar gehouden. De Gouden Eeuw was voor een niet gering deel het gevolg van de toepassing van windenergie voor allerlei voor de samenleving belangrijke industriële processen. Grootschalige toepassing van windenergie maakte Nederland in die tijd tot een natie die industrieel aan kop lag.

Na het midden van de negentiende eeuw werd de windenergie meer en meer door stoomkracht vervangen, en in de twintigste eeuw door elektrische energie. Een maximale inzet en gebruik van het molenbestand was in de Tweede Wereldoorlog nog waar te nemen. Maar al spoedig daarna werden de meeste molens definitief buiten dienst gesteld, want een nieuwe tijd was aangebroken. Molens raakten in verval en een aantal verdween alsnog.

Toch gaat het de laatste twintig jaar weer de goede kant op. Alleen al sinds 1970 zijn er zo'n achthonderd gerestaureerd. Er kwam een Gilde van Vrijwillige Molenaars, dat in goede staat verkerende molens op basis van liefhebberij regelmatig laat draaien. En een Nationale Molendag, waarop zo veel mogelijk molens in bedrijf worden gesteld. Zelfs het oude ambacht van korenmolenaar kwam op een aantal plaatsen op bescheiden schaal weer tot leven.

De molen als levend monument

Voor het restaureren van molens is bouwkundige kennis niet voldoende. Men zal tevens inzicht moeten hebben in de werktuigbouwkundige, waterbouwkundige en aerodynamische aspecten daarvan. Dat dit ook in het verleden reeds werd onderkend blijkt uit een opmerking van de Haagse timmerman en molenmaker Gijsbert Krook in zijn uit 1850 daterende *Theoretisch en practisch molenboek voor ingenieurs, aannemers, molenmakers en verdere bouwkundigen*. Hij was van mening dat de molenbouwkunde tot een der schoonste vakken der bouwkunst behoorde, maar dat zij op dat moment ook het minst bekend was.

Wie de ook thans nog bestaande grote verscheidenheid van molentypen, molenconstructies en molentoepassingen overziet, zal dit zeker beamen. De molen was in zijn dagen een stukje hoogwaardige techniek, met technische principes die eeuwenlang onveranderd konden blijven. De instandhouding van molens is een goede zaak, maar kost geld. Niet altijd wordt echter beseft dat dit niet alleen iets moois in stand houdt, maar ook iets heel belangrijks, namelijk een reservevoorziening. Want molens kunnen behalve als bijzondere monumenten ook gezien worden als reservemaalwerktuigen in tijd van nood. In Noord-Holland kunnen de molens wel zo'n 30.000 hectare droog houden.

Symposium

Deskundigen vertellen u op 10 oktober in de ochtend over de historie van de molen, de functie die door de eeuwen heen behouden kon blijven en de molenbiotoop. In de middag wordt ingegaan op de ontwikkelingen rond de stalen molenroeden, de vochtproblematiek van massief metselwerk en de houtaantasting door kevers en schimmels, problemen waar ook molens mee te maken hebben.

De speciaal voor dit symposium gemaakte film zal de programma-onderdelen op een boeiende wijze in beeld brengen. Tijdens de pauzes kunt u niet alleen bijpraten met andere monumentenliefhebbers, maar ook kennismaken met de bedrijven en instellingen die zich op het beursgedeelte presenteren. Wij hopen van harte u te mogen ontvangen!

PROGRAMMA

- 09.00-09.45 Ontvangst, inschrijving, koffie
- 09.45-09.50 Openingswoord door Livia Verstegen
Mw. drs. L. Verstegen is directeur van Bureau Verstegen & Stigter Culturele Projecten.
- 09.50-10.00 **Inleiding** door Jan van 't Hof
Inleiding op het symposium.
Drs. J.C. van 't Hof is hoofd van de afdeling Onderzoek Instandhouding van de RACM.
- 10.00-10.30 **600 jaar draaien** door Gerrit Keunen
De historische ontwikkeling en betekenis van het molenbedrijf voor de Nederlandse samenleving.
Ing. G.H. Keunen is oud-medewerker molens en waterbouwkundige werken van de RACM.
- 10.30-11.00 **Rondom de molen** door Lammert Prins
De molen in het Nederlandse cultuurlandschap.
Drs. L. Prins is onderzoeker historische geografie landelijk gebied laag Nederland bij de afdeling Landschappelijk en Stedenbouwkundig Erfgoed van de RACM.
- 11.00-11.30 Koffiepauze
- 11.30-12.00 **Als de nood hoog is...** door Pieter Hellinga
De functie van de molen als noodbemalingswerktuig.
Ir. P. Hellinga is hoofd van de sector Watersysteem- en Waterkeringenbeleid van het Wetterskip Fryslân.
- 12.00-12.30 **Verplaatsen en verhogen** door Gijs van Reeuwijk
Beantwoording van de vraag hoe om te gaan met het verplaatsen en verhogen van molens.
Ing. G.J. van Reeuwijk is specialist molens en waterbouwkundige werken bij de afdeling Onderzoek Instandhouding van de RACM.
- 12.30-14.00 Lunch
- 14.00-14.10 Opening middagprogramma door Kees de Ruiter
Dhr. K.J. de Ruiter is de directeur van de RACM.
- 14.10-14.30 **Molens in het Nederlandse cultuurlandschap**, film van Henk Augustijn
Het thema van het symposium in beeld gebracht.
Dhr. H. Augustijn maakt culturele videoproducties.
- 14.30-15.00 **Stalen molenroeden** door Gerard Troost
De Richtlijn Molenroeden 2007, ontwikkelingen en innovaties op het gebied van stalen molenroeden.
Ing. G.M.H. Troost is specialist molens en waterbouwkundige werken bij de afdeling Onderzoek Instandhouding van de RACM.
- 15.00-15.30 **Watermolens?** door Caspar Groot
Vochtproblematiek in massief metselwerk: onderzoek, resultaten en oplossingen.
Dr. Ir. C.J.W.P. Groot is werkzaam als onderzoeker bij de faculteit Civiele Techniek en Geowetenschappen van de TU te Delft.
- 15.30-16.00 Theepauze
- 16.00-16.30 **Schimmels en beestjes** door Huub van de Ven
Houtaantasting: feiten, ficties en praktische tips.
Dhr. H.A.G. van de Ven is specialist houtaantasting bij de afdeling Onderzoek Instandhouding van de RACM.
- 16.30-17.00 **Molenbeleid** door Jos Bazelmans
Instandhouden van molens, hoe doe je dat en wat is de ambitie van de RACM in dit proces?
Prof. dr. J.G.A. Bazelmans is hoofd van de sector Kennis Erfgoed van de RACM en bijzonder hoogleraar aan de afdeling Oudheid van de Vrije Universiteit te Amsterdam.
- 17.00-17.05 Afsluiting door Livia Verstegen
- 17.05-18.15 Borrel

MOLENS IN HET NEDERLANDSE CULTUUR- LANDSCHAP

AANMELDEN

Op 10 oktober 2007 in Theater Diligentia, Lange Voorhout 5 te Den Haag. Deelname € 190,-; bij deelname van meer dan drie personen uit één organisatie € 180,- p.p. **Maximaal 375 deelnemers.**

Aanmelding: Verstegen & Stigter, Prinsengracht 583, 1016 HT Amsterdam, (020) 623 54 51, bureau@verstigt.nl of www.verstigt.nl/racm.

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

SYMPOSIUM
10 OKTOBER 2007
THEATER DILIGENTIA
DEN HAAG